

TILLGÄNGLIGHET FÖR ALLA

Ett nytt upphovsrättsförslag - effekter för biblioteken

Ett förslag till ny upphovsrätt för litterära och konstnärliga verk har sett dagens ljus. Efter långt och gediget arbete ligger nu ett förslag ute på remiss som - om det genomförs - kommer att förändra och påverka alla bibliotek.

Den rollfördelning vi valt i vårt land vad gäller talböcker, deras produktion och spridning, förutsätter ju ett nära samarbete mellan olika bibliotekstyper, varför varje förändring i lagtexten om upphovsrätten också ger effekter på hur vi bygger upp vår service på varje folk- och skolbibliotek.

Vad är då nytt i förslaget? En viktig förändring är formuleringen som uttolkar *för vem* speciella rättigheter införs. Det är ju så i dag att efter tillstånd av regeringen får bibliotek och organisationer framställa exemplar av litterärt verk genom ljudupptagning för utlåning till synskadade och andra funktionshindrade, utan att man behöver betala upphovsmannen. Nu vidgar man den grupp som omfattas av bestämmelsen.

I tidigare lagtexter handlade det om *blinda och andra svårt vanförda*, i den nuvarande om *blinda och funktionshindrade*. I den nu föreslagna lagtexten säger man att bibliotek och organisationer får rätt att anpassa

litterära och andra konstnärliga verk till *personer, som annars inte kan ta del av verket*.

Rätten utvidgas således till personer med hörselhandikapp, dyslektiker och personer med andra funktionshinder. Det avgörande skall vara att personen upplever sig vara ur stånd att ta till sig verket, på grund av sitt funktionshinder.

Det tidigare förslaget handlade främst om litterära texter. Nu skall lagen också gälla musikaliska verk, filmverk och verk som sänts ut i ljudradio och television.

Biblioteken får i detta förslag en ny roll att spela för döva och hörselskadade. Kan vi skapa en biblioteksstruktur när det gäller dessa medier, som vi nu har för talböcker? Hur bygger vi upp en biblioteksservice som tar tillvara gruppen döva och hörselskadades nya möjligheter?

Ett ytterligare intressant förslag är att ersätta det tidigare använda ordet utge med *offentliggöra*. I den gamla lagtexten talades det om utgivna exemplar, eftersom det i regel gällde utgivna och tryckta böcker.

I dag finns e-böcker, databasinformation och tidskrifter som ligger på Internet. För att göra det möjligt för biblioteken att göra denna information tillgänglig för personer

med funktionshinder, skall man kunna sprida vidare allt det som *offentliggjorts* på Internet.

I "Från patient till medborgare" fastslås att funktionshindrades behov - fysiska, sociala och kulturella - skall tillfredsställas i den kommun där hon/han lever och verkar. Detta gäller också biblioteksservice.

I detta förslag till ny upphovsrätt vidgas bibliotekens ansvar till nya grupper av funktionshindrade och nya medier skall erbjudas biblioteksbesökaren. Hur skall vi förändra våra talboksavdelningar eller Äppelhyllor? Redan vid årsskiftet väntas det nya förslaget tas av riksdagen. Hur är vår beredskap på biblioteken?

Förvaltningschef
Regionbibliotek Västra Götaland

framsidan

redaktion

ansvarig utgivare	Lena Skoglund lena.skoglund@vgregion.se
redaktör	Ann-Charlotte Hammarén ann-charlotte.hammaren@vgregion.se
redaktions-grupp	Lena Skoglund Ann-Charlotte Hammarén Gunnar Súdow Eda Ekendahl Kerstin Wockatz
bildhantering	Finn Hensner
tryckeri	Litorapid media AB Göteborg

Regionbibliotek Västra Götaland
Förlagshuset Heurlins Plats 1
413 01 Göteborg
Tel 031-13 36 03
www.bibl.vgregion.se

innehåll

ledare	2
aktuellt - Ordet är ditt	4-5
nyhet - tillganglig-kultur.nu	6
personligt - Utestängd	7
möte - Egna gränser	8-9
politik - Mål och medel	10-11
enkät - Önskvärda förbättringar	12-13
tema - Äppelhyllan	14-15
reportage - Boken kommer	16-17
på gång - Arkitektstöd	18-19
krönika - Rätten till delaktighet	20
en av oss - Unikt projekt	21
projekt på gång	22-23
sista ordet	23

Ordet är ditt

Anpassade medier gör ordet tillgängligt för alla

Du kan läsa med ögon, öron eller fingertoppar. Prova på hur det är att läsa en taltidning eller en bok tryckt på punktskrift i bibliotekens monter i Nordstan under Bok- och biblioteksmässan i Göteborg.

OrdetÄrDitt.nu är en utställning där du även kan möta författare, lyssna på föredrag och njuta av musikunderhållning.

Text Gunilla Henriksson *Regionbibliotek Västra Götaland*

Det finns olika sätt att läsa ordet på. Med hjälp av punktskrift, talsyntes, förstorad text, pictogram, inläst text, förenklad text och teckentolkad text. Samma ord men i olika förpackningar.

På biblioteket finns det medier för dessa uttrycksätt.

Vissa bibliotek har det vanliga sortimentet med storstilsböcker, taltidningar, böcker på punktskrift, lättlästa böcker, talböcker och videofilm med teckenstöd. Andra bibliotek har även en läs- och skrivstuga.

Där finns anpassade datorer med talsyntes, skanner, förstoringmöjligheter, kamera och punktdisplay. Har du ett brev eller ett formulär som din syn inte längre klarar att läsa får du hjälp att förstora detta.

Vill du surfa på webben utan att kunna se läser datorn upp texten för dig. På datorerna finns även övningsprogram för personer med läs- och skrivsvårigheter. Vissa högskolebibliotek har även denna form av service och kallas då lässtudio.

Läs- och skrivstugor startade i Västra Götaland som ett EU-projekt, Open Media, och sprider sig nu alltmer. Detta har genererat ett nytt yrke, läs- och skrivtekniker. De får en specialanpassad utbildning och arbetar sedan på bibliotek med att visa personer med någon form av läshandikapp hur man använder utrustningen i läs- och skrivstugan.

Så visst finns det olika sätt att tillgängliggöra kultur och information för nästan alla människor, problemet är bara att nå de personer som kanske på grund av sin läsproblematik aldrig besöker biblioteket.

Bakom projektet OrdetÄrDitt.nu ligger idén att gå utanför bibliotekets väggar och nå dem som behöver dessa anpassade medier eller personer i deras omgivning. 2002 föddes OrdetÄrDitt.nu och gick av stapeln i Nordstan i samma vecka som Bok & Bibliotek.

Varför just Nordstan? Jo, där passerar dagligen 70 000 människor och 6 000 ar-

betar där. Och varför samtidigt som Bok & Bibliotek? Jo, det är ett stort evenemang och därmed extra mycket folk i Göteborg, både författare, mässbesökare och även biblioteksfolk.

Då kunde vi nå nya målgrupper och samtidigt knyta både författare och bibliotekspersonal till oss. Och så blev det. Vi fick många besökare som inte hade en aning om att biblioteken hade detta i sitt sortiment.

Författare kom och uppträdde på scenen och bibliotekspersonal från hela Västra Götaland turades om att bemanna montern. Som vanligt inom biblioteksvärlden fanns det inga pengar och därmed blev det en undermålig marknadsföring.

I år är det Europeiska handikappåret med mänskliga rättigheter i fokus. EU-pengar fanns att söka och då blev det även möjligt att köra OrdetÄrDitt.nu igen. Denna gång med 100 000 kr till marknadsföring och en monter som inte kommer att se ut som ett gammalt uttjänt skolbibliotek. Vi har också

Biblioteken i Västra Götaland presenterar anpassade medier på utställningen *OrdetÄrDitt.nu* i Nordstan 24-27 september.

satsat på reklamslag i Radio City 107,3. Även i år blir det under samma vecka som Bok & Bibliotek men vi startar och slutar en dag före dem, alltså 24-27 september.

Programmet kommer att se ut ungefär som förra året (förutom några överraskningar) med författarbesök, musikunderhållning, föredrag av representanter från olika organisationer, sagor på teckenspråk, det senaste inom den tekniska utvecklingen och mycket annat.

En blandning av ”nyttigheter” och underhållning för människor i alla åldrar. I möjligaste mån kommer inslagen på scenen vara teckentolkade.

OrdetÄrDitt.nu

OrdetÄrDitt.nu är ett samarbetsprojekt inom Västra Götalandsregionen och är delvis EU-finansierat.

Ur programmet:

Hur form, fakta och fiktion stimulerar lusten att läsa.

Marie Oskarsson, författare
onsdag 24 sept kl.11.30

Talboken- från hjälpmedel till en bok i tiden

Kerstin Henning Magnusson, författare
onsdag 24 sept kl.12

Fattar ni vad jag begriper?

Kurt Olsson (Lasse Brandeby)
onsdag 24 sept kl. 13.30

Det gick en propp

Anita Jekander, känt ansikte som programledare på Aktuellt, presenterar sin andra bok, *Det gick en propp*, som handlar om hennes egen och andras upplevelse av att få stroke.
onsdag 25 sept. kl.16.30

Viveca Lärn, författare
Torsdag 25 september kl. 15

Lästips för barn med utvecklingstörning
Smakprov ur **Britt Nedestams** och **Christina Wedenmarks** bok ”Vi vill också läsa!”

tisdag 24 sept kl. 17
torsdag 26 sept kl.10.30

Hundra svenska år
Börje Dahlqvist, författare
Lätta historieboken
25 sept kl.11 och kl.13

På vår hemsida www.ordetarditt.nu, kan man förutom årets program även se bilder från förra årets evenemang.

tillgänglig-kultur.nu

Nu ligger tillgänglig-kultur.nu ute på nätet. Det är dags att sätta igång med att göra kulturen tillgänglig.

Ingen skall behöva avstå på grund av sitt funktionshinder.

Text Eva Johansson Regionbibliotek Västra Götaland
Illustration Lena Hansson

Eva Johansson

Tillgänglig-kultur.nu har som uppdrag från Kulturnämnden i Västra Götaland att vara en hjälp i arbetet med att öka tillgängligheten till kulturen och en bas för samlad kunskap. Sidansvarig är Eva Johansson som tidigare jobbat som projektledare för Regionbibliotekets projekt 110% tillgänglighet till kultur.

Vi har försökt att bygga sidan utifrån ett användarperspektiv och ställt oss frågan; vad behöver finnas med för att underlätta arbetet med att öka tillgängligheten till kultur? Det vi hittills har gjort är att lägga en grund. Sedan skall vi fylla på med bra exempel, användbara metoder, ge förslag på kurser och utbildningar, dela med oss av erfarenheter med mera.

Vi hoppas också få in synpunkter så att vi hela tiden blir bättre. Vi vill också få in bra tillgänglighetsexempel. Här finns ju en fantastisk möjlighet att sprida kunskap om bra lösningar.

Startsidan "hem" ger en bakgrund. Här hittar man olika styrdokument, en sammanfattning av projekt 110% tillgänglighet till kultur och en etisk fundering från det projektet på hur "vi ser på människor med funktionshinder".

Sedan försöker vi att reda ut begreppet tillgänglighet. Det handlar ju inte bara om den fysiska tillgängligheten utan även om social tillgänglighet där människor med funktionshinder måste ges möjlighet att delta precis som alla andra, ekonomisk tillgänglighet där kostnader för medhjälpare och färdtjänstresor kan bli för höga osv.

När det gäller att anpassa olika delar i en verksamhet så har vi valt att dela upp anpassningsområdena i Fysisk miljö, Information, Film - och Scenkonst och Utställningar.

Här finns exempel på hur man granskar den fysiska tillgängligheten i en lokal och vilka mått som gäller, och hur man anpassar information. Vi visar på tekniska lösningar och på lösningar som att syntolka en teaterföreställning.

Under hösten/vintern kommer vi att lägga ut olika metoder. Exempelvis så kommer en metod att finnas på hur man gör en konst-runda tillgänglig. Vi kommer också att jobba klart ett förslag på utbildning för personal inom kulturen.

Vår förhoppning är att tillgänglig-kultur.nu skall bli en välbesökt hemsida. Den kommer ständigt att uppdateras och hållas aktuell.

Regeringen säger i "Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken" att allmänna platser och lokaler ska vara tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. "Enkelt åtgärdade hinder" bör vara åtgärdade före år 2010. Snart bara 6 år kvar!

Utestängd

Jag sitter i min rullstol och blickar nerför en omöjlig trappa.

Det började i eftermiddags när jag såg på Internet att det var poesiuppläsning på restaurang Fyrfatet i kväll.

Text Håkan Pettersson *Poet*

Det är dags tänkte jag. Det är dags att våga mig ut till kulturen med mina dikter. Jag lät min personliga assistent Mia stryka min nya skjorta och finaste byxorna.

Hon gav mig en varm halvtimmes dusch och smorde in mig med ljuvliga dofter. Hennes omsorgsfulla händer hjälpte mig på med beslutsamhetens kläder.

Till den halvblodiga biffen tog jag en kall, god Carlsberg för modets skull. Efter en stund när sista tuggan var svald bad jag Mia att sätta mig i fåtöljen. Hon sa med ett låtsasstönande att jag inte borde äta så mycket och hjälpte mig från rullstolen.

Jag lutade mig tillbaka i fåtöljen, muttrade att hon borde köpa ett gymkort och började bläddra i min poesibok. Sidorna prasslade fram några minuter av mitt liv. Vilka tio dikter ska jag ta, tänkte jag. Dom får inte handla om sex för det sysslar inte en sån som jag med. Nej fy, sånt gör bara ”normala”.

Dikterna får nog inte vara för rebelliska heller. Ett leende kom med frågan: Hur ska jag både kunna vara en söt och intelligent

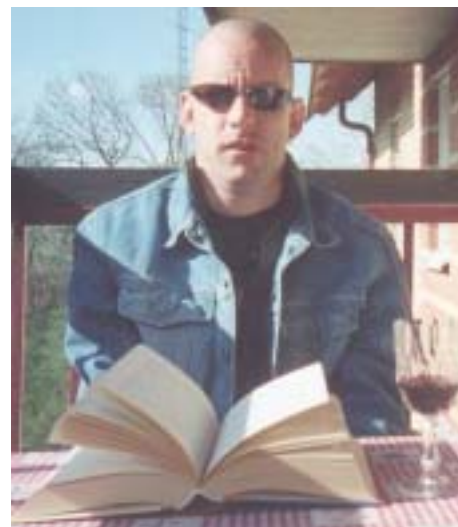
handikappad? Jag insåg omöjligheten och valde ut tio dikter som smakade bäst i min mun för dagen. Några djupa andetag med slutna ögon gav mig styrka ut genom ytterdörren.

Mia andades som en blåsbälg när hon skjutsade mig Hornsgatan fram. Ja, det där med gym var nog inte en så dum idé, tänkte jag. När jag passerade Långholmsgatan mot Reimersholme stack nervositeten upp i igen.

Jag tog mig igenom några okända kvarter och hittade restaurang Fyrfatet. På barstolarna satt tre något äldre män i svarta rockar och smuttade på var sitt glas rödvin. Jag bad Mia fråga var själva uppläsningen var.

Ett finger visade på en lång smal trappa. Jag sitter i min rullstol och blickar nerför en omöjlig trappa. Jag är utestängd från kulturen. Vad gör vi nu, frågar Mia. Jag klarar nog inte att få ner dig själv. Jag gör ett knyck med huvudet mot utgången och tänker:

Här ska fan inte krusa någon finkultur!

På www.hakanpettersson.net kan man läsa fler av Håkan Petterssons krönikor samt noveller och dikter.

Egna gränser

Ny teknik och förändrad attityd - en investering för framtiden

– Det värsta jag vet är när andra sätter mina gränser!

Felaktigt ställda krav är ett hinder för funktionshindrade i såväl arbetslivet som på universitetet konstaterar Madeleine Linder.

Utifrån sina egna erfarenheter som synskadad har hon även insett att bemötandet är lika avgörande som tillgången till tekniska hjälpmedel för att alla ska våga vara delaktiga i samhället.

Text och foto Ann-Charlotte Hammarén

– Daisy är en enorm hjälp när man pluggar, tycker Madeleine Linder. Trots att hon har tillgång till Daisy hemma sitter hon helst och läser på Lässtudion, som är till för alla studenter på Göteborgs universitet som har läs- och skrivsvårigheter.

Som funktionshindrad är det svårt att profilera sig som person. Andra människors uppfattning om en har stor inverkan på den egna självbilden. Och dessvärre är det vanligt att identiteten i första hand blir relaterad till funktionshindret. Att vara blind, rullstolsbunden eller cp-skadad går då före klass, kön och ras och personliga egenskaper, förklarar Madeleine.

Genom att se bortom funktionshindret och istället möta människan tror Madeleine mycket skulle vara vunnet.

– Många vet inte hur de ska bete sig när de träffar en människa med funktionshinder. Det onaturliga bemötandet leder till att funktionshindrade drar sig för att ta sig ut och ta del i samhället. Många upplever det som ett oöverstigligt hinder att börja studera eller söka jobb. Osäkerheten och fördomarna utestänger en stor grupp människor från ett aktivt liv.

Utöver ett mer avdramatiserat bemötande och en öppnare attityd är även tillgången till moderna tekniska hjälpmedel avgörande för att livet ska bli tillgängligt för funktionshindrade. Utan den senaste moderna tekniken hade det exempelvis varit svårt för Madeleine att utbilda sig.

– Att öka tillgängligheten är inte i första hand en god gärning utan en investering för framtiden. Genom att ge funktionshindrade samma möjlighet att studera kan de bli delaktiga i arbetslivet. Istället för att kosta samhället i form av förtidspensioner skulle de funktionshindrades samlade kompetens kunna utnyttjas som den resurs den är, hävdar Madeleine.

För att avsluta sin IT-handledarutbildning, läsa ett antal distanskurser på universitetet och påbörja en utbildning på psykologiska institutionen har teknik som Daisy varit ovärderliga verktyg för henne.

– Daisy är en enorm hjälp när man pluggar. I och med att det är så lätt att navigera i texten och man kan markera viktiga avsnitt med hjälp av bokmärken så slipper man anteckna. Och tack vare att man kan öka hastigheten går det också att ”skumlyssna” långa textavsnitt.

Tillgång till Daisy har Madeleine på sin dator hemma. Men förbereder sig för sina tentor gör hon helst på Handelshögskolans bibliotek i Göteborg. Där finns sedan ett år tillbaka en lässtudio som är särskilt anpassad för studenter med läs- och skrivsvårigheter. Det finns plats för två personer som

kan studera med hjälp av en mängd olika tekniska hjälpmedel såsom Daisy, talsyntes (syntetisk röst som läser texterna som visas på dataskärmarna), stavningsprogram, tangentbord med punktskrift och punktskriftskrivare.

– På föreläsningarna däremot håller jag mig till gammaldags metoder. Att plocka fram en klumpig surrande dator i en tyst aula känns inte roligt. Då är det betydligt smidigare att skriva för hand med hjälp av ett punktskriftsanteckningsblock, tycker Madeleine.

Hur gör du för att stå emot den osäkerhet och de fördomar du möts av?

– Jag har alltid varit politiskt aktiv och vägrat att isolera mig. Visst känns det fortfarande motigt ibland, att exempelvis börja en ny kurs. Till en början upplever lärarna ens närvaro som något betungande eftersom de tror att en funktionshindrad i gruppen ska leda till ett merarbete för dem. När de väl inser att man inte är till besvär lättar atmosfären. Men även om lärarnas attityd ändrar sig och man klarar av sina studier är det svårt att bli en del av den sociala gemenskapen. Seendet är en väldigt viktig del av kontaktskapandet. Jag missar ju så enormt mycket av det som utspelar sig och antingen är jag ensam eller utlämnad till någon som tolkar omgivningen åt mig.

Fördomar och förväntningar kan också verka hämmande på en funktionshindrads utvecklingsmöjligheter, konstaterar Madeleine

– Det är svårt att vara kreativ eller initiativstark när man är funktionshindrad eftersom det inte går ihop med andras för-

väntningar på en. Allt som är naturligt för andra måste man kämpa hårt för. Som rätten att vara den man är och möjligheten att ta för sig av livet.

Även om hindren är stora och det politiska målet tillgänglighet för alla känns avlägset ser Madeleine ljus på framtiden.

– Små förändringar kan innebära en revolutionerande förbättring för många funktionshindrade. Om man skulle orka ända fram och omsätta alla goda idéer i praktiken skulle många människor få ett bättre liv och vår närvaro i samhället öka.

Sitt strå till stacken vill Madeleine dra genom att arbeta med synskadade studenter och vara ett stöd för dem på universitetet.

– Jag hade en fantastisk handledare under min praktik på universitetet. Det stöd och den uppmuntran jag fick skulle jag vilja ge vidare till andra synskadade så att de också vågar ta för sig av livet.

Fakta om Daisy

Daisy, Digital Accessible Information System, är en teknik för att producera och läsa digitalt material som till exempel talböcker. Daisy är en internationell standard. Tekniken gör det lätt att navigera i texten, det är lätt att förflytta sig framåt och bakåt till kapitel, sidor, till och med fraser. Man kan skumläsa och man kan lägga bokmärke. Lästekniken liknar helt enkelt den man använder vid läsning av tryckta böcker och dessutom ryms ofta en bok på en skiva.

Det går inte att spela Daisy-talböcker på en vanlig cd-spelare. För att använda Daisy krävs en vanlig dator eller särskild spelare, så kallad Daisy-spelare. Talboks-spelare går att låna via bibliotek, fås som fritt hjälpmedel av vissa landsting eller köpas av återförsäljare. Det speciella läsprogrammet för datorer kan man få gratis från TPB, Tal- och Punktskriftsbiblioteket.

Daisy är en svensk uppfinning. I slutet av 1980-talet började TPB tillsammans med Hjälpmedelsinstitutet att experimentera med digital talboksteknik. Då gällde det ett projekt inriktat mot högskolestudier. Så småningom fick ett svenskt företag i uppdrag att utveckla systemet för in- och uppspelning av digitala böcker. Det blev Daisy som introducerades 1994 och snabbt anammades av flera länder. 1996 var TPB med och bildade ett internationellt Daisy-konsortium och i februari 2003 bildades även ett svenskt Daisy-konsortium.

Mål och medel

Text Ann-Charlotte Hammarén

Lena Jansson (s)

Ordförande i Handikappkommittén

Det finns inga särskilda medel avsatta för att genomföra den nationella handlingsplanen "Från patient till medborgare". Hur kommer målet att uppnå full tillgänglighet kunna förverkligas?

– Handlingsplanen är grunden för vårt arbete i handikappkommittén. Vårt uppdrag är att företräda människor med varaktiga funktionshinder.

Kommitténs uppgift är att verka för att intentionerna i regionens Handikappolicy och regionfullmäktiges mål omsätts i kon-

kret handling i alla regionens verksamheter.

Dessvärre finns det en stor omedvetenhet, såväl regionalt som kommunalt, om vad "Från patient till medborgare" innebär.

Varför denna omedvetenhet?

– Exempelvis finns ett beslut som gäller från 1 januari 2002 angående krav på fysisk tillgänglighet vid ny och ombyggnationer samt upphandlingar. Handlingsplanen är tänkt att vara ett redskap i all planering av byggnationer. Men man har helt enkelt inte tagit till sig frågan.

Den har hamnat mellan olika stolar. Politikerna och tjänsmännen som har ansvar för att beslut ska verkställas kan själva inte ens leva efter det regelverk de skapat.

Det är naturligtvis inte realistiskt att bygga om alla gamla byggnader men att ha med tillgänglighetsaspekten vid alla kommunala upphandlingar och nybyggnationer är ett krav som alla borde och måste uppfylla. Nationella handlingsplanen är beslutad i full politisk enighet och det går därför inte att skylla ifrån sig på olika politiska partier.

Vad bör man göra för att få med tillgänglighetsaspekten?

– För att vara säker på att upphandlingen blir anpassad efter funktionshindrades behov bör det kommunala handikapprådet till-

frågas. Det är viktigt att handikapprådet är med i diskussionen i början av planeringsarbetet.

På så sätt kan man undvika att bygga otillgängliga byggnader och man sparar dessutom pengar eftersom det är betydligt billigare att bygga rätt från början än att bygga om.

Anser du att biblioteken är tillgängliga?

– De flesta bibliotek är väldigt väl anpassade. De är fysiskt tillgängliga, såväl byggnaderna i sig som det geografiska läget. Att biblioteken ligger centralt gör det enklare för många att besöka dem.

Biblioteken är också ekonomiskt tillgängliga - en viktig aspekt för funktionshindrade som ofta har dålig ekonomi.

Har Europeiska handikappåret någon betydelse för tillgänglighetsarbetet?

– Alla aktiviteter som anordnas runt om i regionen väcker uppmärksamhet. Handikappkommittén har också tagit fram en utställning på det svenska undertemat mänskliga rättigheter.

Min förhoppning är att många kommer att få upp ögonen för de funktionshindrades levnadsvillkor under detta år. Men det viktigaste är naturligtvis att fortsätta arbetet efteråt så att inte frågorna om tillgänglighet åter faller i glömska.

Är tillgänglighet en allmänpolitisk fråga?

– Handikapporganisationerna har gjort ett bra jobb som lyckats lyfta upp frågan på dagordningen. Det har blivit lika naturligt att diskutera tillgänglighet som andra frågor såsom miljö- och folkhälsofrågor. Jag tycker att kommunerna tar tillgänglighetsproblematiken på allvar. Handikappfrågan är mer aktuell i Sverige än i många andra länder där framkomligheten är ytterst begränsad. Men till syvende och sist handlar det naturligtvis om ekonomi, ibland om orimligt mycket pengar. Politikerna är inga specialister utan har i uppdrag att prioritera. Ibland tvingas man välja mellan att satsa pengar på exempelvis ett äldreboende kontra att handikappanpassa offentliga toaletter.

Men är det inte politikernas ansvar att samhället blir tillgängligt för alla?

– Politiker är helt vanliga människor. Det är inte meningen att vi ska ha specialistkunskap utan vi får lita på att dem vi anlitar har sakkunskap. Man kan inte begära att vi har insikt i detaljfrågor. Ansvaret när det

gäller tillgänglighet ligger till stor del hos projektörerna som måste ha med tänket från början i planering av gator, byggnader med mera. Varför inte sätta projektören i rullstol så han får testa sitt bygge själv?

Tror du att det europeiska handikappåret får någon betydelse för tillgänglighetsarbetet?

– Man riktar ytterligare ljus på frågan så att den hamnar högre upp på dagordningen. Ett jippobetonat arrangemang som europeiska handikappåret är ett bra sätt att öppna folks medvetande på. Det kommer att bli mycket uppmärksammat runt om i västra Sverige. I Vara satsar vi på en handikappkonferens i höst.

Jan-Erik Wallin (m)

Ordförande i kommunförbundet Skaraborg

Vad anser du om bibliotekens tillgänglighet?

– Göteborgs stadsbibliotek fick ju Göteborgs stads tillgänglighetspris för att de systematiskt under många år arbetat med frågan. Att biblioteken är tillgängliga för alla är väldigt viktigt ur flera aspekter. Biblioteken är ju kultur, kunskap, information och kommunikation.

Det är en demokratisk rättighet att kunna ta del av bibliotekens utbud. Människor får inte bli utestängda på grund av sitt funktionshinder.

Hur kan man förbättra tillgänglighetsarbetet på biblioteken?

– Det gäller att skaffa kunskap i frågan. Det finns ju många olika funktionshinder som ställer olika krav. Kartlägg brister och gör en konkret handlingsplan. Tänk på att det gäller både att ta sig in, vistas i, kunna få hjälp och kunna ta del av bibliotekens verksamhet.

Varje enskilt bibliotek borde samarbeta med lokala handikapporganisationer. Det är en effektiv väg att öka kunskapen om funktionshindrades behov.

Eva Olofsson (v)

Kommunalråd i Göteborg

Hur ska målet om tillgänglighet för alla kunna förverkligas?

– Det är viktigt att ha med tillgänglighetsperspektivet hela tiden inom alla områden för att det ska fungera. Det är viktigt att utveckla samarbetet med handikappråd eller referensgrupp. Så som det fungerar idag tillfrågas handikapprådet i

många fall för sent. Bäst vore det om de var med i början av planeringen av olika projekt.

Även när man försöker tänka rätt från början blir det ibland fel. Exempelvis med bygget av Universeum där en del missar gjordes trots att tillgänglighetsfrågorna var med.

Tyvär kan också ekonomin vara ett hinder. Men det blir alltid dyrare att rätta till efteråt än att göra rätt från början.

Har Europeiska handikappåret betydelse för arbetet med tillgänglighet?

– Vitsen är ju att ytterligare synliggöra de funktionshindrades situation både utifrån brister och utifrån alla de positiva saker som händer.

Men viktigast är att arbetet med tillgänglighet är kontinuerligt och att man inte nöjer sig med att lyfta fram det under ett års tid. Man får inte heller glömma att ta tillvara de funktionshindrades kunskaper. De vet ju bäst vad som fungerar.

Önskvärda förbättringar

Text Ann-Charlotte Hammarén

Ulf Jansson

Ingen

*Ingen som ser
kan förstå
den blinde*

*Ingen som hör
kan förstå
den döve*

*Ingen som mår bra
kan förstå
den med psykisk ohälsa*

*När du förstår detta
har du börjat förstå
men hur mycket*

Ulf Jansson

Ulf Jansson

Vice ordförande Riksförbundet för social och mental hälsa

Uppfyller biblioteken de psykiskt funktionshindrades behov?

– Biblioteken är idag inte alls tillgängliga för dem med psykiska funktionshinder och neuropsykiatriska störningar. Att vara psykiskt funktionshindrad innebär bland annat att man inte vågar röra sig i centrum utan håller sig i ytterområdena. Många går aldrig ut utan håller sig i sina lägenheter.

Majoriteten av de psykiskt funktionshindrade besöker aldrig biblioteken av flera skäl; rädsla att röra sig ute bland folk, inte pengar till kommunikationerna, dåliga erfarenheter av skoltiden och bristande självförtroende.

Hur skulle då biblioteken kunna bli mer tillgängliga för denna grupp?

– För att göra bibliotekens utbud tillgängligt för psykiskt funktionshindrade skulle det behövas en presentation av nya böcker och skivor i form av ett kassett alternativt en lättförståelig tidning med enkel layout. De flesta psykiskt funktionshindrade är ofta rädda för att använda datorer. Därför skulle ett telefonnummer som man kunde ringa till för att beställa böcker och skivor vara det bästa.

Lisbeth Schmauch

Vice ordförande HSO Västra Götaland styrelsemedlem Astma och allergiföreningen

Hur tillgängliga är biblioteken för medicinskt funktionshindrade?

– För allergiker och astmatiker kan dammet vara väldigt problematiskt. Dofter såsom starka rengöringsmedel, parfymer, större gröna växter och inrökta kläder försvårar och utestänger också många människor.

Önskvärda förändringar?

– Ett rum som är så doftlöst som möjligt utan parfymer och inrökta kläder.

Allmänt ordentligt städad, bra ventilation och att ventilationssystemet hålls rent. Inför Allergistämman i Göteborg i januari gjorde Allergi och astmaförbundet en undersökning som konstaterade att ventilationen behöver rengöras minst två gånger per år.

Bernt Berntsson

Vice ordförande DHRS
(De handikappades riksförbund)
Medlem i regionens handikappråd

Hans Hedström

HSO Handikappföreningarnas samarbetsorgan

Olle Jönson

Länsombudsman
Västra Götalands Dövas Länsförbund

Hur står det till med tillgängligheten för rörelsehindrade och andra funktionshindrade?

– I många fall är biblioteken inrymda i äldre fastigheter. De flesta är anpassade så att det går att komma in i byggnaden. Väl inne i biblioteket är det däremot inte alltid lika lätt att ta del av det som finns. Bara en sådan sak som att informera sig om vad som finns är oerhört svårt.

Receptionsdisken går inte att köra fram till. Datorerna går inte att nå eftersom de allra flesta är placerade på stämöbler. Att få personlig hjälp är inte heller självklart. Biblioteken är ofta underbemannade och bibliotekarien kanske inte kan lämna receptionen. Dessutom drar sig många funktionshindrade från att be om hjälp.

Önskvärda förändringar för öka tillgängligheten för rörelsehindrade!

– Gör receptionsdisken lägre så att man kan komma nära med rullstol.

Gör datorerna tillgängliga genom att sänka dem till sittnivå. Ta bort alla trösklar. För många funktionshindrade är en vanlig tröskel ett oöverstigligt hinder.

Det är även för trångt mellan hyllorna för att en rullstol ska kunna ta sig fram. Att sätta alla böcker på en lägre nivå är en omöjlighet men att kunna erbjuda hjälp att plocka ner böcker från höga hyllor borde finnas. Eftersom bibliotekarierna är underbemannade och har mycket att göra skulle man kunna anställa någon annan som kunde hjälpa till rent praktiskt.

Hur anpassade är biblioteken för personer med olika funktionshinder?

– Med tanke på att varje sektor i samhället har i uppgift att bedriva sin verksamhet så att den ska vara tillgänglig för alla medborgare inklusive personer med funktionshinder är det skamligt att man inte satsar mer.

Alltför många institutioner tycker att de gjort sitt när de skaffat en handikappram, en dörröppnare och en handikapptolett. Det finns så mycket teknik som kan underlätta för funktionshindrade såsom; Daisy, och användarvänliga datorer. Hjälpmedel som borde finnas överallt.

Ljus och färgsättning, som är väldigt viktigt för synskadade, ljudmiljön som har stor betydelse för hörselskadade och personer med olika konjunktiva handikapp, görs tyvärr inte heller mycket åt.

Kostnaderna för nödvändiga anpassningsåtgärder ska finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten. Beslutsfattarna tar dessvärre inte sitt ansvar när det gäller detta.

Istället för att finansiera nödvändiga åtgärder skyller de på att de inte har råd och så fort det finns för lite pengar drar man in på tillgänglighet. Med tanke på hur lite som är gjort för tillgängligheten 2003 kan man undra hur målet om tillgänglighet för alla, som är formulerat i handlingsplanen ”Från patient till medborgare”, ska kunna vara uppnått till 2010.

Hur tillgängliga är biblioteken för personer med hörselskada/dövhet? Vilka hinder finns?

– Förutom att det inte går att kommunicera med bibliotekspersonalen på teckenspråk (dövas modersmål) ser jag själv inga specifika problem för döva att besöka bibliotek.

Jag bor i Skövde och på biblioteket här finns några datorer som man har tillgång till och kan använda för att själv söka efter böcker. Datorer är särskilt användbara för oss döva eftersom vi har svårigheter att fråga personalen var böckerna finns.

För att biblioteken ska bli tillgängliga för oss döva måste det finnas tillgång till datorer i alla bibliotek i Västra Götaland. Det skulle betyda mycket för oss!

Vilka andra förändringar är önskvärda? På vilket sätt skulle man kunna göra biblioteken mer tillgängliga?

– Cirka 20 procent av alla döva i Sverige har svårt att förstå svenska.

Det skulle därför behövas fler lättlästa böcker och tydliga skyltar så att man lätt kan hitta fram till de olika avdelningarna. Det borde även finnas en videoavdelning där vi döva kan låna videofilmer med samhällsinformation.

Äppelhyllan

Emil i Lönneberga, Harry Potter, Pettson och Pelle Svanslös. Eleverna i klass 5-7 från Stenportskolan har alla hittat sina egna favoriter bland böckerna på biblioteket i Lidköping.

– För att veta vilka böcker som kommer att gå hem gäller det att lyssna noga. Det hjärtat är fullt av pratar munnen, säger barnbibliotekarien Lena Olsson Zylberstein, som tar emot särskoleeleverna en förmiddag i månaden.

Text och foto Ann-Charlotte Hammarén

Stina Petersson

Nicolas Goudelis

Sofia Andersen, Mikael Wrennås och Jörgen Åkesäter.

Min katt Toker och grannkatten har hoppat på varandra igen. Eleverna är samlade på golvet i en ring runt Lena i Sagogrottan, ett ombonat rum i Lidköpings biblioteks källarplan.

Den trivsamma stämningen och den lugna koncentrationen lockar till spontana berättelser. Nicolas Goudelis, 13 år, delar med sig av sin älskade katts senaste eskapader för sina klasskompisar. Och Lena är snabb att fånga upp tråden.

– Vad spännande Nicolas. Jag har faktiskt en ny bok om katter som du kanske skulle vilja låna hem.

– Vi ska snart köpa en ny travare, inflikar Sofia Andersen, 14 år.

Lena känner naturligtvis till Sofias stora hästintresse och är snabb att plocka fram en bok om hästar.

– Vi ska snart flytta!

– Lena, vet du vad den största dinosaurien heter?

– Vi ska resa utomlands i sommar, till Italien!

– Jag har sett nya Harry Potter filmen. Den var jättebra!

Eleverna pratar i mun på varandra. Berättarlusten har smittat av sig och ringen runt Lena krympt. Lena svarar, kommenterar och sticker in med ett och annat personligt riktat boktips.

I fyra års tid har elever från Stenportskolan gjort regelbundna besök till biblioteket. Varje besök börjar på samma sätt med sagostund och personliga boktips i Sagogrottan. Tid för eget bläddrande i böckerna på barnavdelningen ges också. Och det brukar bli kö till barnavdelningens dator. Mikael Wrennäs, 12 år, är en av dataentusiasterna.

– Det bästa med biblioteket är att spela dataspel. Men böckerna är också roliga att titta i, tycker Mikael, och går bort till Äppelhyllan för att plocka fram sin favoritbok.

Mikael bläddrar fram sidan med ormen, bilden som han tycker är allra finast, att både se och känna på. Alla bilderna i boken är gjorda i olika material såsom skinn, tyg eller sandpapper.

– De taktila böckerna är väldigt populära, berättar Lena, som använder Äppelhyllan som komplement till sin egen lyhörddhet när hon vill locka till läsning.

– Barnen tycker att det är roligt att bläddra i dem. Och eftersom de är gjorda

för att tas i och undersökas väcker de barnens nyfikenhet och lust till böcker och fungerar därför som en utmärkt ingång till annan litteratur.

Äppelhyllan är även ett stort stöd och en inspirationskälla för elevernas lärare.

– Bibliotekets utbud är betydligt större än skolans. Man skulle kunna säga att besöken på biblioteket inspirerar oss i samma grad som det stimulerar barnen, berättar Irene Lindenberger, klassföreståndare för klass 5-7.

Eftersom böckerna i Äppelhyllan är så pass dyra, de taktila böckerna kostar uppemot 800 kronor styck, är även barnens föräldrar beroende av att det finns anpassade böcker på biblioteket.

– Om de inte fanns att få tag i på biblioteket skulle de flesta barnen inte få tillgång till dem. Och utan anpassade böcker hade många barn med särskilda behov haft svårt att få tillgång till böckernas värld, menar Lena.

Regionbibliotek Västra Götaland har under de senaste två åren arbetat intensivt för att sprida information om idén med Äppelhyllan till biblioteken i regionen. Äppelhyllan är en särskild avdelning för barn med olika funktionshinder, uppbyggd utifrån barnens olika förutsättningar. Böckerna är noggrant utvalda för att passa alla olika barns behov. Äppelhyllan är ett sätt att lyfta fram alla de specialmedier som finns och marknadsföra dem aktivt.

– Jag känner så varmt för de här barnen. Det är så roligt att se hur mycket böcker kan ge, berättar Lena när eleverna gått.

Mer information om Äppelhyllan på Regionbibliotekets hemsida www.bibl.vgregion.se.

Kontaktperson Eva Fred eva.fred@vgregion.se

Bland urvalet på Äppelhyllan finns:

Taktila böcker passar för barn med olika funktionshinder. För den som inte ser passar taktila böcker eftersom man kan läsa bilderna med fingrarna.

Punktskriftsböcker läser man också med fingrarna.

Interfolierade böcker är en vanlig bilderbok med ett plastblad med punktskrift inlagt. Den som ser och den som inte ser kan läsa samma bok.

Bliss är ett bildspråk med symboler istället för ord och bokstäver. Blissböcker kan användas av dem som inte har ett talspråk.

Pictogram är bilder i svart mot vit bakgrund. Bilderna gör så att orden blir lättare att förstå. Talböcker, kassetböcker och cd-böcker är inlästa böcker på band, cd eller cd-rom som kan användas med eller utan den tryckta boken bredvid.

Teckenspråk - sagor, berättelser och barnprogram på teckenspråk och teckenkommunikation finns på video och CD-ROM. Det finns också böcker med teckenstöd.

Boken kommer

Biografier om duktiga kvinnor, böcker om trakten och matkultur. Systrarna Anna och Maja Ekman delar såväl intresse som smak för litteratur. Lusten att överraskas är också gemensam.

– Det är så spännande när Gunilla kommer med en ny boklåda. Hon brukar alltid lägga med någon författare som vi inte har läst, berättar Anna.

Text och foto Ann-Charlotte Hammarén

Hembakade småkakor och kaffe står framdukat när Gunilla Henriksson, socialbibliotekarie i Mölnlycke bibliotek, stiger in i vardagsrummet hemma hos Anna och Maja.

Återseendet är kärt. Fem veckor har gått sedan Gunilla senast kom med en boklåda. Och mycket har hänt sedan dess. Fyllda vaser med rosa rosor skvallrar om en nyligen firad högtidsdag. Gunilla känner naturligtvis till anledningen och gratulerar Anna i efterskott för sina nyss fyllda 90 år.

Maja berättar att det finns ytterligare ett jubileum att fira, att hon och Anna har bott i det gamla föräldrahemmet i 60 år. Som barn bodde de i grannhuset.

– Mamma och pappa drev lantaffären och vårt hem var ett naturligt centrum. På den tiden var vi kända som Ekmans töser i hela trakten. Numer är det bara de äldre som vet vilka vi är, konstaterar Anna.

Efter ytterligare lite småprat om födelsedagen, grannarna och släkten löper samtalet in på systrarnas eget läsande.

– Vi har turen att vi båda två fortfarande har så god syn så att vi kan läsa utan pro-

blem. Men det händer ändå att Maja läser högt för mig ibland, ett citat eller ett stycke som hon fastnat för, berättar Anna.

– Så brukar jag ju fråga dig om mina korsord, inflikar Maja. Fast du är ju sällan till någon hjälp. Tonen mellan systrarna är bitvis lite rå, men humoristisk. Anna skratrar hjärtligt åt Majas utfall.

– Det är sant. Maja är den som kan lösa korsord. Men hon håller ju på varje dag också.

Att systrarna har en mycket nära relation är uppenbart. De faller ständigt in i varandras tal, rättar, säger emot och drar sig inte för att kommentera den andras uttalanden. Hela livet har de följts åt. Båda valde att läsa vidare till hushållslärare efter att ha gått ut Sigrid Rudebecks flickskola i Göteborg.

– Pappa tyckte att det var roligt att vi ville utbilda oss. Det hade ju varken han eller mamma gjort, berättar Anna.

Trots att föräldrarna inte hade någon akademisk bakgrund har det alltid funnits böcker i deras hem.

– Vi har så mycket böcker nu så vi kan

Gunilla Henriksson kommer med måndens boklåda.

Socialbibliotekarie Gunilla Henriksson på besök hemma hos systrarna Anna och Maja Ekman i Hällingsjö i Härryda kommun. Sammanlagt har Gunilla kontakt med cirka 25 låntagare var femte vecka.

inte hålla reda på dem, säger Anna. Jag hade gärna haft en förteckning så att man åtminstone vet vad man har.

– Fritt fram. Det är bara att börja, svarar Maja. Men det är väl rätt så meningslöst, det räcker väl utmärkt att böckerna finns.

– Jo men det är bra att ha ordning och reda på sina saker. Man får tänka lite på dem som ska ta hand om allt när vi är borta, säger Anna.

– De struntar jag fullständigt i, svarar Maja tvärt och avslutar därmed diskussionen.

Bland Anna och Majas vänner och bekanta är det flera som utnyttjar bibliotekets *Boken kommer*-tjänst. För tio år sedan fanns ett hot om att servicen skulle försvinna. Många blev oroliga och för att öka chanserna för att *Boken kommer* skulle leva vidare kände sig systrarna manade att anmäla sitt intresse. Någonting de är tacksamma för idag. Varken Maja eller Anna har varit trogna biblioteksbesökare. Men utan *Boken kommer* hade de aldrig kunnat ta sig till biblioteket.

– Det är alldeles för långt och omständligt för oss att ta oss till Mölnlycke, säger Maja.

Men systrarna är överens om att besöken från biblioteket har ännu större betydelse för dem som lever ensamma.

– Att läsa är ett sätt att komma ur ensamheten, menar Anna. När man är gammal och det inte händer så mycket i ens liv kan litteraturen fungera som en ingång till samtal och gemenskap. Att en bibliotekarie kommer hem med böcker och boktips är ovärderligt för många.

Fakta om Boken kommer

I början av sextioalet startades, efter ett förslag av kurator Alma Rydberg i biblioteksstyrelsen, så kallad *Boken kommer*-service, en möjlighet för dem som på grund av handikapp inte själva kunde ta sig till biblioteket, att få böcker hemsända.

Verksamheten växte under sextioalet och genom handikapporganisationer erbjöds *Boken Kommer* till alla som hade behov. Denna nya uppsökande biblioteks-service fick stor uppmärksamhet i pressen och den ansvariga bibliotekarien vid Dicksonska biblioteket intervjuades och fotograferades åtskilliga gånger hemma hos låntagare.

Lars Malmgren, bibliotekarie på Mölnlycke bibliotek minns:

”Jag gjorde min bibliotekspraktik på Majornas bibliotek 1974 och där skulle man just till att starta upp *Boken kommer*. Men varken jag eller min kollega hade körkort så när det var dags att ge sig ut till låntagarna så fick det bli med taxi.

Ett tillfälle som jag särskilt minns var när böckerna skulle bytas ut hos en dam och på frågan var de redan lästa böckerna fanns, fick svaret:” i öppna spisen”. Som tur var eldades det inte i spisen vid just detta tillfälle. Och när böckerna väl var utbytta ville den tacksamma låntagaren bjuda på portvin.

Ja, det var tider det!”

Arkitektstöd

projekt för att öka tillgängligheten till biblioteken i regionen

För höga trösklar. En felplacerad ramp. Inga ledstråk. Glasväggar och en dörröppnare som inte går att nå.

Hindren för att besöka ett bibliotek kan i vissa fall vara oöverstigliga för en person med funktionshinder. Med målet att biblioteken ska bli mer tillgängliga har projektet Arkitektstöd dragits igång.

Text Ann-Charlotte Hammarén
Illustration Oskar Ferm

En stor del av hindren är resultat av slarv eller okunnighet. Handikappåtgärderna är i många fall helt enkelt felplacerade. Dörröppnarna sitter för högt eller för långt in i ett hörn och handikapptoaletterna är för små för att kunna användas, konstaterar arkitekt Eva Björklund, ansvarig för inventering av biblioteken i Västra Götaland.

Utifrån en checklista har Eva Björklund under våren 2003 granskat 19 bibliotek i regionen utifrån olika tillgänglighetsperspektiv med tanke på fysisk framkomlighet och tillgång till olika hjälpmedel. Utöver förstoringsdatorer och möjlighet att skriva ut punktskrift bör det bland annat finnas ledstråk, hörslingor, akustikplattor, tydliga skyltar och färgsättning med tillräckligt tydliga kontraster.

– På många bibliotek finns det mycket som borde förbättras men de flesta åtgärder är billiga och enkla att genomföra. Exempelvis kan låne- och informationsdiskarna lätt göras mer tillgängliga genom att främre delen av disken sågas bort. Det skulle möjliggöra för en rullstolsbunden att komma ända fram till disken. I de fall där hiss eller handikapptolett saknas eller

måste byggas om blir det däremot betydligt dyrare, konstaterar Eva Björklund.

Ett exempel på en förändring som inte innebär någon stor kostnad är att markera första och sista trappsteget samt rampers början och slut med avvikande färg. Att sänka eller ta bort trösklar, placera armbågscontacter och hissanrop på rätt ställe samt förse glasdörrar och glaspartier med markeringar i ögonhöjd är också enkelt och billigt att genomföra.

– Jag har sett skräckexempel på nybyggda bibliotek där folk slagit sig blodiga när de gått in i dörrar och väggar gjorda av glas. Det är dessvärre långt kvar innan de synskadades behov får fäste i folks medvetande. Tillgängligheten för rullstolsbundna är däremot tillgodosedd i de flesta fastigheter byggda efter 80-talet. Med tanke på de tekniskt avancerade hjälpmedel som finns nu är det rimligt att även utgå ifrån de synskadades behov vid projekteringar, menar Eva Björklund.

Hörselskadades behov är inte heller särskilt välkända. För att hörselskadade ska kunna vistas i biblioteken kan bakgrundsljuden inte vara för störande.

– Buller från fläktar försvårar för hörselskadade. Oljudet kan exempelvis dämpas med hjälp av akustikplattor. Det vore bra om det fanns ett rum i biblioteket som det är möjligt att stänga till om och som har gummitrösklar som utestänger ljud. Tillgången till ett sådant rum skulle underlätta för hörselskadade att ta del av bibliotekets utbud.

Eva Björklund har dock inte enbart träffat på hinder under inventeringen. Hon har också stött på flera goda exempel. Särskilt lyfter hon fram Göteborgs stadsbibliotek som föredöme gällande tillgänglighet för synskadade.

– Göteborgs stadsbibliotek är verkligen exemplariskt med sina ledstråk med tydliga kontraster i golvet och talboksavdelning med samtliga skyltar i punktskrift.

För att biblioteken ska kunna nå målet att bli tillgängliga för alla tilldelas de var sitt åtgärdsförslag som ett led i projektet.

– Under inventeringen har jag genomgående träffat på en mycket positiv attityd. Samtliga bibliotekschefer är angelägna om att åtgärda problemen. Viljan finns där definitivt. Avsaknaden av pengar verkar dessvärre vara ett hinder.

**JAG VILL
TRÄFFA DIG!!**

OF

Rätten till delaktighet

Nästan var tionde person i Sverige har ett så kallat läshandikapp. Det innebär att vi hittills stängt ute minst var tionde person från biblioteken.

*Här har biblioteken sin framtida stora utmaning och uppgift att se till att **alla** också den som har ett läshandikapp får tillgång till bibliotekens utbud.*

Text Sonja Fransson
riksdagsledamot (s), ordförande i Sisus

Sonja Fransson

Från patient till medborgare, heter den nationella handlingsplanen för handikappolitiken som riksdagen antog år 2000.

Redan titeln betonar att vi fortfarande i dag betraktar människor med funktionshinder som patienter och inte som medborgare. Nu skall vi gå från att betrakta människor med funktionshinder enbart som patienter till att se att människor med funktionshinder är medborgare på lika villkor.

Det innebär en stor revolution, vi skall riva hindren och skapa ett samhälle för *alla*. Samhället skall formas på ett sådant sätt att

alla kan medverka i utvecklingen och nå full delaktighet och delta på lika villkor.

Det innebär att vi måste förändra hela samhället. Till exempel skall offentliga lokaler, allmänna kommunikationer m.m. vara tillgängliga inom en tioårsperiod.

Men det räcker inte, för att kunna delta fullt ut i samhället måste vi också som medborgare ha tillgång till information och inspiration. Det får vi genom möten med andra människor, personliga, men också genom litteraturen.

Att kunna läsa och skriva och på så sätt ta till sig kunskaper och information är grundläggande för att kunna göra sin röst hörd.

Kan jag inte som medborgare ta del av skriften text på vanligt sätt då måste jag ha rätten, att få tillgång till de hjälpmedel som i dag finns.

Biblioteken har varit och är fortfarande den viktigaste demokratiska inrättningen för att ge alla människor i vårt samhälle tillgång till böcker, information och kunskap och därmed delaktighet.

Men det visar sig att inte alla haft tillgång till biblioteken och den kunskap som finns där. En stor grupp människor med olika

funktionshinder har inte haft anledning att besöka biblioteken antingen för att de inte rent fysiskt kan ta sig in i lokalen eller därför att de inte kunnat ta del av de böcker eller den information som finns där.

Nästan var tionde person i Sverige har ett så kallat läshandikapp. Det innebär att vi hittills stängt ute minst var tionde person från biblioteken.

Här har biblioteken sin framtida stora utmaning och uppgift att se till att *alla*, också den som har ett läshandikapp får tillgång till bibliotekens utbud. Precis som vi en gång i början av nittonhundratalet skapade bokcirkel där människor samlades för att läsa böcker.

Dessa böcker, som sedan blev grundsten för folkbiblioteken, gav den vanlige arbetaren tillgång till litteraturen, informationen och kunskapen.

Det var folkrörelserna som bildade sven-skarna och som drev demokratiseringsarbetet. Vi är många i medelåldern som växte upp i hem där det enbart fanns bibeln och några få böcker. Vår tillgång till böcker fick vi via de kommunala biblioteken.

Biblioteken var den viktigaste demokratiska inrättningen för att ge oss arbetarbarn tillgång till böcker, information och kunskap.

Unikt projekt

- ett 30-tal läs- och skrivtekniker färdigutbildade

Den senaste kullen läs-och skrivtekniker blev färdiga med sin utbildning i våras.

Sammanlagt arbetar idag ett 20-tal personer med verksamhet för läshandikappade på biblioteken i regionen. Samtliga har egna arbetshandikapp.

Text Ann-Charlotte Hammarén

Kerstin Wockatz började arbeta med projektet att utbilda läs-och skrivtekniker 1997. Hon tog sedan med sig projektet, som från början var ett EU-projekt, när hon blev anställd på Regionbibliotek Västra Götaland.

– Många av de som genomgått utbildningen är idag anställda på olika bibliotek runt om i regionen, berättar Kerstin.

– Utöver att driva verksamhet för läs- och rörelsehandikappade på biblioteken har läs- och skrivteknikerna i uppdrag att söka upp personer som kan tänkas behöva deras hjälp.

– Det är en fördel att läs- och skrivteknikerna själva har funktionshinder. Att ha egna erfarenheter är en stor tillgång när man ska lära ut hur olika hjälpmedel används, menar Kerstin.

För tillfället är Kerstin upptagen av projektet Arktitektstöd.

– Jag söker pengar, försöker inspirera kommuner att delta samt ansvarar för uppföljningen av hela projektet. Det är ju meningen att alla hinder ska vara undanröjda före 2010.

(se sid 18 för mer information om Arktitektstöd)

Kerstin arbetar även med ett nystartat projekt för äldre. Projektet är tänkt att stimulera kulturaktiviteter bland äldre som bor på särskilda boenden. Det är ett samarbete mellan Regionbibliotek Västra Götaland, Bohusläns museum, Länsregionhemslojden och Musik i Väst.

en av oss /Kerstin Wockatz

Aktuell: Just avslutat ett projekt med utbildning av läs- och skrivtekniker, inspirerar kommuner att delta i projektet Arktitektstöd, snickrar på ett projekt för äldre

Jobbar som: bibliotekskonsulent Regionbibliotek Västra Götaland

Bakgrund: bibliotekarie sedan 1977, bland annat uppsökande bibliotekarie i Uddevalla, barnbibliotekarie och kulturchef i Munkedal, projektledare för EU-projektet Open Media

Familj: Man och två vuxna barn

Bor: Munkedal

Tycker om: att umgås med andra, peta och påta i min trädgård, diskutera bland annat böcker, mat, musik, konst, cykla

Vill: att tolerans och empati ska vara slagord med verkligt innehåll

Nu måste också de grupper som hittills ställts utanför få samma möjligheter som vi fick en gång.

I dag är biblioteken så mycket mer än boksamlingar och låneservice. Det moderna biblioteket är en port till informations-samhället. Det ger också nödvändig hjälp för att hitta i det oöverskådliga informationsflödet.

Med dagens teknik där texter och bilder kan förstöras, med talsyntes som läser texter, med skärmläsningssystem som översätter till punktskrift, med läsning via Daisyspelare och taktila böcker m.m., finns det inga begränsningar.

Nu äntligen kan *alla* medborgare få tillgång till biblioteken. Nu handlar det om vilja och prioriteringar. Anser vi på allvar att människor med funktionshinder har samma rättigheter och skyldigheter som andra?

Anser vi att människor med funktionshinder är medborgare, som på lika villkor skall kunna delta i samhället - Då är det hög tid att öppna biblioteken.

Diskutera mera!

Vilka har läst den här boken? En flicka i 10-12 års åldern står fram för mig med en bok i sin utsträckta hand.

– Jag vet faktiskt inte det, svarar jag med en tunn förundran i rösten.

Det visar sig att flicka brinner av lust att få diskutera boken med andra. Med värme i bröstet betraktar jag hennes rygg-tavla när hon går ut ur biblioteket. Hon får traska vidare med sin längtan. Längtan efter att få dela en läsoplevelse. Längtan efter att få försöka sätta ord på tankar och känslor boken väckt. Hur väl kände jag inte igen mig i flickans raka fråga – vem mer har upplevt detta?

Hur många gånger har jag inte stått där med en brinnande längtan. En längtan efter att få diskutera en TV-pjä, en film eller en bok. Med dagens stora medieflöde minskar de gemensamma upplevelserna. Ja, om man förbiser dokussåpor och frågeprogram.

Delad glädje är dubbel glädje. Delad upplevelse är dubbel upplevelse. Får man möjlighet att diskutera sin läsning fördjupas och vidgas den ytterligare. Den egna läsoplevelsen berikas av andras läsoplevelser. Vid varje läsning av en text skapas texten på nytt av läsaren.

Varje läsare har sina erfarenheter, sina spår av livets framfart i kropp och själ. Erfarenheter och spår man tar med sig i tolkningen av en ny text. Nya tankar väcks. Nya erfarenheter läggs till de gamla. Med dessa tankar i bakhuvudet var det inte svårt att nappa på Regionbibliotekets erbjudande.

Regionbiblioteket bjuder nämligen på ett författarbesök eller en föreläsning om biblioteket startar en läsecirkel bland personalen.

Det har vi gjort i Mariestad. Bildat en läsecirkel bestående av bibliotekarier, assistenter, lokalvårdare och kulturkanslipersonal. En brokig blandning personer som väljer en brokig blandning böcker. Varje cirkeldeltagare får välja en bok till var sitt möte.

Hittills har vi läst fem böcker, Smärtbäraren av Åsa Nilsson, Sömlös av Barbara Voors, Kirre av Gunilla O Wahlström, Gårdarna runt sjön av Birgit Sparre och Underdog av Torbjörn Flygt. Diskussionerna om böckerna har varit vida och mycket intressanta. Smärtbäraren var t. ex. en bok som väckte många tankar och där åsikterna om boken gick skarpt isär. Vi har tagit fram uppgifter om författaren och recensioner av boken till varje cirkelträff. Det har varit givande att ta del av professionell kritik av boken efter läsningen. I vårt yrke läser vi ju många recensioner vid inköp, men inte så ofta i samband med läsning av själva boken. Läsningen av Gårdarna runt sjön inspirerade till en kommande personalresa just till Åsunden, Torpa stenhus och Ulricehamn.

Som föreläsare valde vi Immi Lundin. Hon kom en dag i december och berikade oss med sin kunskap, läsglädje och diskussionslusta.

Vi befinner oss i början av vår cirkelrörelse, men vi vill redan nu varmt rekommendera andra att nappa på Regionbibliotekets flotta erbjudande.

Bilda en läsecirkel. Diskutera mera!

Vill du veta mer?

Kontakta Gunnar Södow

på Regionbibliotek Västra Götaland.

Helena Jannert
Mariestads stadsbibliotek

Nu kan du se delar av föreläsningar och evenemang från

Bokfest i Fredrikstad Norge den 3-5 april i år

Bland de medverkande återfinns bl.a. Birgitta Holm, Erlend Loe och Håkan Nesser.

Adressen är: www.bokfest.com

Leka-Språka-Lära

Det treåriga projektet *Alfons, Ellen, Kotten* är nu halvvägs. Det handlar om att undersöka förutsättningarna för förskolor med litteraturprofil i nära samverkan med biblioteket. Detta år deltar: Brämhult, Centrum, Dalsjöfors, Fristad, Göta, Trandared, Viskafors som är kommundelar i Borås samt Tanum och Uddevalla. Projektet stöds av Kulturrådet och på vår hemsida www.bibl.vgregion.se kan man läsa om både föregående och innevarande år. Till exempel svar på frågan varför man skall läsa för sitt barn...!

Skolverket har gett Göteborgs universitet i uppdrag att, i samarbete med Regionbibliotek Västra Götaland och Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/BHS, Borås forma gemensamma lärgångar för förskolepersonal och barnbibliotekarier i Västra Götaland. Skolverket har givit samma uppdrag också till Umeås och Karlstads universitet.

Satsningen "Leka-Språka-Lära" skall bland annat stärka, stimulera och utveckla förskolornas pedagogiska arbete med

Bokfest ☿ VIDEO

sista ordet...

Tillgänglighet för alla. Temat för årets andra nummer av Framsidan känns lika angeläget som självklart. Angeläget därför att verkligheten inte ser ut som den borde. Självklart för att det är Europeiska handikappåret och tillgänglighetsfrågor borde få så mycket uppmärksamhet som möjligt. Trots lagar och ”höga ambitioner” verkar dessvärre omedvetenheten om funktionshindrades levnadsvillkor fortfarande vara stor.

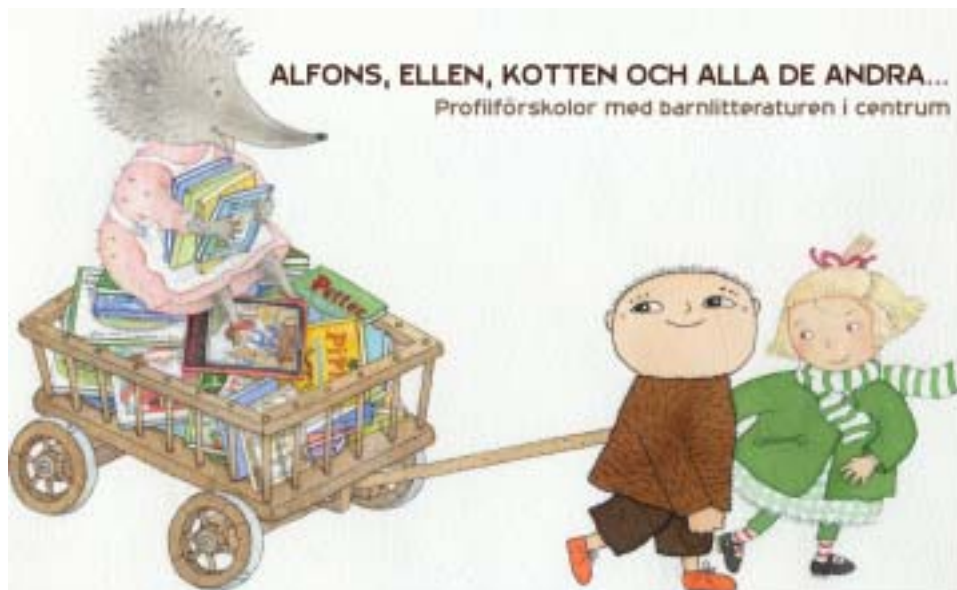
Min farfar, som dog för ett par år sedan, tyckte mycket om att läsa. Trots att han var svårt sjuk och förlorade sin syn lyckades han behålla en ovanligt stark livsglädje och aptit på livet ända in i slutet. Hemligheten tror jag var att han kände att han ”hängde med”. Visst hade farmors kärlek, familjen och vänner stor betydelse. Men att vara helt beroende av andra människor är inte roligt för någon.

För att vara lycklig krävs att man har kontroll över sitt eget liv. Och det hade farfar. När synen försvann åkte de vanliga böckerna ut och talböckerna in. Dags-tidningen byttes till taltidning. Olika hjälpmedel införskaffades. Farfar var ”med” i allra högsta grad. Och lycklig!

Antingen man blir funktionshindrad när man blir gammal, eller som en följd av en olycka eller sjukdom under livets gång eller är det redan från födseln går det att leva ett fullvärdigt liv. Det krävs dock lite hjälp på vägen, förståelse från omvärlden och en medvetenhet hos beslutsfattarna. Först då kan man börja närma sig målet tillgänglighet för alla.

Och man ska inte inbilla sig att tillgänglighet i första hand är en god gärning. Tillgänglighet är en investering för framtiden! Det påminner oss Madeleine Linder om i intervjun *Egna Gränser* på sidan 8-9.

Att små förändringar kan innebära revolutionerande förbättringar för många funktionshindrade är också något hon påpekar: ”Om man skulle orka ända fram och omsätta alla goda idéer i praktiken skulle många människor få ett bättre liv.”

språkutveckling. Målsättningen är att öka och fördjupa samarbetet i kommunerna mellan pedagoger och bibliotekarier. Följande kommuner/stads- eller kommundelar deltar från Västra Götaland:

Hjällbo/Lärjedalen Göteborg, Linnéstaden/Gbg, Lilla Edet, Orust, Partille, Skövde, Stenungsund, Skara, Trandared/Borås och Vara.

Läs mer på vår hemsida under projekt Leka Språka Lära

Ewa Kollberg

Regionbibliotek Västra Götaland

Ann-Charlotte Hammarén

redaktör

